

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№11

2025
noyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 336 sahifa.
2025-yil, noyabr

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHONDA KREATIV IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHINING UMUMIY GLOBAL TENDENSIYALARI.....	12
Ismailov Azizbek Ruzimaxmatovich	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUV VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA BOZOR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	22
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	
XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR	30
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	35
Sultonov Shodiyor Abduxalilovich, Karshiyeva Charos Mamasoliyevna	
QASHQADARYO VILOYATIDA OLIY TA'LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI ASOSIDA YUQORI MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING HOZIRGI HOLATI.....	41
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH.....	48
Xodjimatom Xamidullo Mamirjonovich	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELNI SAMARALI BOSHQARISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR.....	53
Yusupov Shaxzod Maxmatmurodovich	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR VA IQTISODI SAMARADORLIGI TAHLILI.....	59
Axatova Shahnoza	
SANOATNING "DRAYVER" SOHALARINI RIVOJLANTIRISH	63
Mamurjonova Ruxshonabegim Farxodovna	
РОЛЬ КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ КАРАКАЛПАКСТАНА.....	69
Хошимова Камилла Навфал қизи	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	79
Тожиева Шахноза Бобомуратовна, Расулова Дилфуза Валиевна	
АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	86
Файзиёв Умуркул Шухратович	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATIDA ISTEMOLCHILARNI MOTIVATSIYALASH MASALALARI	97
Jalilov Jamshid G'anijonovich	
СТАНДАРТЫ КАЧЕСТВА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	103
Ўролова Севара Бехзод қизи	
BANKLARDA KAPITAL YETARLILIGI VA LIKVIDLIKNI AUDITORLIK BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	109
Narziyev Hayotjon Azamatovich	
NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BudgetLASHTIRISH ORQALI FISKAL SAMARADORLIKNI OSHIRISH MASALALARI.....	115
Allakuliyev Akmal Baltayevich	
AUDITORLIK XULOSALARIDA AUDITORLARNING PROFESSIONAL MULOHAZALARNING ASOSLILIGINI ANIQLASH AHAMIYATI	120
Parpiyev Jaxongir Ilxomjonovich	
YASHIL IQTISODIYOTDA YASHIL MOLIYALASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIYOT UYG'UNLIGI.....	126
Xalikov S. X.	

TURISTIK KORXONALARDA BREND CAPITALINI BAHOLASH	131
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
AYOLLAR ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISHDA KASANACHILIKNING AHAMIYATI	141
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	148
Алимова Дилафруз	
O'ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA YASHIL INNOVATSIYALAR VA TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	153
Usmonova Diyora Mahmud qizi	
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA SOLIQ BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	161
Radjabov Umurzoq Ablakulovich	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭНЕРГЕТИКИ	165
Аллаева Г.Ж.	
THE IMPORTANCE OF STRESS TESTING AND ITS IMPLEMENTATION IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	169
Mamatova Sevara	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARI SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION KO'RSATKICHLARI	175
Nabiyev G'ulom Abdisalomovich	
IJTIMOİY SOHA INVESTISIYA LOYIHALARINI DAVLAT–XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISHNING XORIY TAJRIBALARI	185
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
YASHIL BANK MAHSULOTLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	189
Mahmudov Ulug'bek Davronovich	
KICHIK BIZNESDA XUSUSIY VA UMUMIY AXBOROT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI	193
Navruz-zoda Layli Baxtiyorovna	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	197
Mamatkulova Nadira Maxkamovna	
JAHON AMALIYOTIDA TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISHNING KONSEPTUAL YO'NALISHLARI	203
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
РАЗВИТИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ МАЛОГО БИЗНЕСА КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К “ЗЕЛЁНОЙ” ЭКОНОМИКЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	210
Бозорова Озода Рахимовна	
ТЕМИРБЕТОН КО'РРИКЛАРДАГИ BURDALANGIN BETONDAN OLINGAN CHAQIQ TOSHNI KOMPLEKS TADQIQOT QILISH	222
Salixanov Saidxon Salixanovich, Kenjayev Temurbek Olimjonovich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKDA YASHIRIN IQTISODIYOTNI ANIQLASH USULLARI VA SOF FOYDA KO'RSATKICHIDA AKS ETISH YO'LLARI	226
Mavlyanov Muzaffar Yusupovich	
MAMLAKATIMIZ BANKLARIDA FOIZ RISKILARI MUAMMOLARI VA ILMIY-TAHLILI	230
Isakov.J.Ya	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI EKSPORTGA YO'NALTIRISHDA IQTISODIY BARQARORLIK TUSHUNCHASINING NAZARIY ASOSLARI VA BAHOLASH MEZONLARI	238
Faxriddinov Bahriddin	

TO'QIMACHILIK SANOATIDA SUN'IY VA KIMYOVIY TOLALARNING IQTISODIY AFZALLIKLARI	243
Raximov Furqat Jalolovich	
BUXORO VILOYATIDA CHARM-POYABZAL TARMOG'I RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYASI.....	249
Rahmonov Xurshid Xayriddinovich, Atoeva Mehriyo Ilhom qizi	
KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA UNI YURITISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	254
M.I.Murodova	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI AHOLI DAROMADLARINI RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI.....	258
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	
INNOVATSION VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA LOGISTIK XIZMATLAR KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI TAHLILI.....	264
Xalimov Javlonbek Shaxriyovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SOLIQLARNI UNDIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI	271
Muxammadov Nodir Karimovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA EKSPORTBOP MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQARISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH	277
Boymirzayev Zokirjon Mashrabboyevich	
IQTISODIYOT VA TA'LIM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA TA'LIM BRENDINGI UCHUN IQTISODIY JIHATLAR.....	282
Dilfuza Shokirova	
OLIY TA'LIM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	291
Raximjonova Shohsanam Baxodirovna	
O'ZBEKISTON BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI INSON KAPITALI RIVOJI BILAN UYG'UNLASHTIRISH: INSTITUTSIONAL YONDASHUV.....	295
Xushvaqto'v Nodirbek Nomoz o'g'li	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIYAVIY STRESS-TEST TIZIMINI YARATISH METODOLOGIYASI	299
Zaynutdinov Ismoil Samariddin o'g'li	
HOZIRGI SHAROITDA BANK FAOLIYATIDA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	303
Malikova Dilrabo Muminovna, Shakarova Kumush Faxriddin qizi	
ENSURING SECURITY IN THE DIGITAL WORLD: HOW THE INSURANCE INDUSTRY CAN COUNTER CYBERATTACKS	308
D.D. Omonova	
JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO'LISH JARAYONIDA BYUDJET-SOLIQ SIYOSATINI ISLOH QILISH MASALALARI	314
Hojjakbar Zaynabidinov	
SILINDRSIMON KAMERADA QATLAMLI CHIGITLAR AYLANMA HARAKATINING TAHLILI.....	319
No'monov Mirjalol Abdumalik o'g'li	
IPAKCHILIK KLASSTERLARI ASOSIDA TARMOQNI O'RTA MUDDATLI RIVOJLAN TIRISH STRATEGIYASI.....	325
Xudoykulov Mamarasul Radjabovich	
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	332
Shermatov Sirojiddan Xaydarovich	

INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH

Shermamatov Sirojiddan Xaydarovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada innovatsion iqtisodiyot sharoitida uzoq muddatli aktivlar hisobini tashkil qilish va yuritish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar, uzoq muddatli aktivlar, haqqoniy baho, faol marketing.

Abstract. This article develops proposals and recommendations for organizing and maintaining accounting for long-term assets in the context of an innovative economy.

Keywords: long-term assets intended for sale, long-term assets, fair value, active marketing.

Аннотация. В статье разрабатываются предложения и рекомендации по организации и ведению учета долгосрочных активов в условиях инновационной экономики.

Ключевые слова: долгосрочные активы, предназначенные для продажи, долгосрочные активы, справедливая стоимость, активный маркетинг.

KIRISH

Uzoq muddatli aktivlar har qanday tashkilot yoki korxonaning ishlab chiqarish faoliyatida muhim o'rin tutadi. Ular mahsulot ishlab chiqarishda, xizmat ko'rsatishda yoki umumiy operatsion jarayonlarda bevosita ishtirok etadigan moddiy resurslar hisoblanadi. Ushbu vositalar uzoq muddat davomida foydalaniladigan, o'z qiymatini asta-sekin eskirish orqali ishlab chiqarilgan mahsulot yoki xizmatlar tannarxiga o'tkazadigan aktivlar turkumiga kiradi.

Uzoq muddatli aktivlar bajaradigan vazifasiga ko'ra ishlab chiqarish va noishlab chiqarish vositalariga bo'linadi. Ishlab chiqarish uzoq muddatli aktivlari bevosita moddiy ne'matlarni yaratishda ishtirok etadigan vositalaridir. Noishlab chiqarish uzoq muddatli aktivlari guruhiga uy-joy hamda kommunal-xo'jalik, maishiy xizmat, sog'liqni saqlash, ta'lim va boshqalarning uzoq muddatli aktivlari kiritiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

A.K.B.Urazov tomonidan uzoq muddatli aktivlar to'g'risida quyidagi fikrlarni bildirib o'tgan: "Uzoq muddatli aktivlar – 1 yildan ko'p muddatda xizmat qiladigan va oborotda bo'ladigan moddiy va nomoddiy mablag'lardan iborat bo'lib u quyidagi ya'ni asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, moliyaviy investitsiyalar, kapital investitsiyalar kabi elementlardan tashkil topgan"[1]

G.Q.Turayeva B.E.Matrasulov, S.I.Matkuliyeva, A.A.Abduvohidov, A.B.Muxametovlar o'z asaralarida uzoq muddatli aktivlar bo'yicha quyidagicha to'xtalib o'tgan ya'ni "Uzoq muddatli aktivlarga asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, uzoq muddatli investitsiyalar, o'rnatiladigan asbob-uskunalar, kapital qo'yilmalar va uzoq muddatli debitor qarzlari hamda kechiktirilgan xarajatlar kiradi."[2]

S.Yuldasheva, I.Masteyeva, B.Maxkamovlar tomonidan uzoq muddatli aktivlarga quyidagicha to'xtalib o'tishgan: "Uzoq muddatli aktivlar quyidagi turlarga bo'linadi:

- moddiy, ya'ni jismoniy natural ko'rinishidagi uzoq muddat foydalaniladigan asosiy mablag'

- nomoddiy-jismoniy tasnifi bo'lmagan, lekin xo'jalik subyektiga taqdim etuvchi uzoq muddatli huquqlari va ustunliklari tufayli ma'lum qiymatga ega uzoq muddat foydalaniladigan aktivlar."

Iqtisodchi olimlar O.Bobojonov va K.Jumaniyozovlar "Uzoq muddatli aktivlar - asosiy vosita va nomoddiy aktivlar bo'lib: a) bir yildan ko'proq foydalanish muddatiga ega bo'ladi; b) ishlab chiqarish, ma'muriy maqsadlar uchun foydalaniladi yoki ijaraga beriladi; v) sotish uchun mo'ljallanmaydigan moddiy aktivlardir"[4]

Iqtisodchi olimlar R.O.Xolbekov uzoq muddatli aktivlar tushunchasiga quyidagicha to'xtalib o'tgan: uzoq muddatli aktivlarga xo'jalik yurituvchi subyektlarda bir yildan ortiq xizmat qiladigan mablag'lar kiradi, jumladan

asosiy vositalar, lizingga olingan asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, moliyaviy qo'yilmalar, o'rnatiladigan asbob-uskunalar, kapital qo'yilmalar, uzoq muddatli debitorlik summolari uzoq muddatli aktivlar tarkibiy elementlari hisoblanadi.”[5]

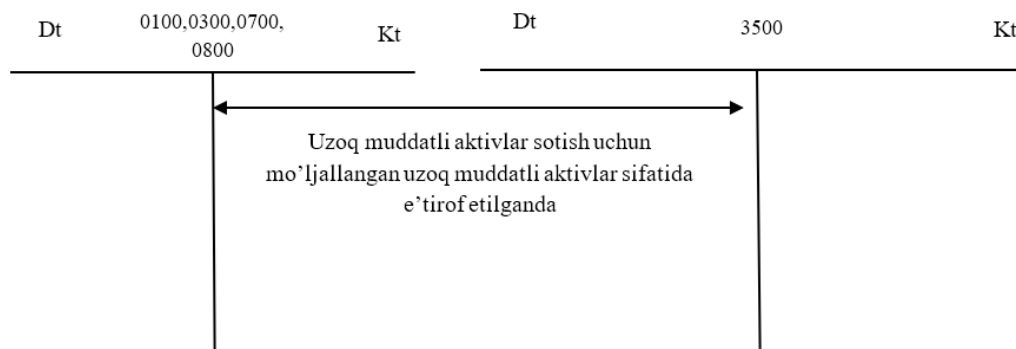
TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Asosiy vositalar hisobi tadqiqida ilmiy abstraksiya, tahlil va sintez, taqqoslash, induksiya va deduksiya, monografik kuzatuv, ikki yoqlama yozuv metodlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Uzoq muddatli aktivlarning hisobini yuritishning o'ziga xos xususiyatlaridan biri bu sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlarni hisobini aks ettirish bilan bog'liq holat hisoblanadi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki aktivlar foydali xizmat yili mobaynida korxonaga foyda keltirishi kerak bo'ladi. Amaliyotda shunday bir holatlar bo'ladiki korxona, tashkilotlar o'z aktivlaridan foydalanish ehtiyoji sezmaydi yoki bo'lmasa mazkur aktiv faoliyat ko'rsatayotgan biznes tarmog'i korxonaga foyda keltirmaslik holatlari kuzatilib turadi.

Bunday holatlarda xo'jalik yurituvchi subyektlar o'z aktivlarini sotishga yoki almashtirishga tushishadi. Sotish uchun mo'ljallangan aktivlar uzoq muddatli aktivlar hisoblanmaydi balki joriy aktivlarni bir elementi hisoblanadi. Shu sababli mazkur turdagi aktivlarni uzoq muddatli aktivlar tarkibida turishi uzoq muddatli aktivlarni asossiz ravishda qiymatini oshishiga sabab bo'ladi. Quyida keltirib o'tilgan rasmda biz tomonimizdan taklif etilayotgan 3500 – “Sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar” schyoti korrespondensiyasi keltirib o'tilgan (1-rasm):

1-rasm. 3500 – “Sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar”¹

Mazkur schyot sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlarni hisobini to'g'ri va aniq yuritilishini ta'minlashga xizmat qilib, foydalanuvchilarni zaruriy axborot bilan ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, uzoq muddatli aktivlar hisobini to'g'ri tashkil etish ularning keying hisobini aniq va to'g'ri yuritilishini ta'minlashga, shuningdek foydalanuvchilar uchun shaffof va qaror qabul qilishlari uchun yetarli ma'lumotlar taqdim etishga xizmat qiladi.

Mamlakatimiz iqtisodiyoti boshqa mamlakatlar iqtisodiyoti uning tarkibiy tuzilmalari bilan farqlanib, mazkur farqlanish buxgalteriya hisobi tizimida uning yuritish tartiblariga bir qancha ta'sir etadi.

So'nggi yillarda milliy buxgalteriya tizimi xalqaro standartlar talablariga moslashtirilmoqda, standartlar, yangi normativ hujjatlar ishlab chiqilib, hayotga keng tadbiiq qilib kelinmoqda.

Biroq har bir mamlakat o'z iqtisodiy xususiyatidan kelib chiqqan holda xalqaro stanadartlarni to'laligicha qabul qilmasdan, balki o'zlariga xos va mos bo'lgan tartibda yangi standartlar ishlab chiqmoqda. Shu qatorida bizning mamlakatimiz ham mazkur yo'ldan bormoqda va xalqaro standrtlar asosida o'zining milliy standartlarini ishlab chiqishda davom etmoqda.

Xususan mazkur tadqiqot ishimizda xalqaro standartlarga zid bo'lmagan tartibda, mamlakatimiz iqtisodiy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda uzoq muddatli aktivlarni sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar sifatida e'tirof etish me'zoni ishlab chiqilgan.

Sotish uchun mo'ljallangan aktivlarni e'tirof etishning o'ziga xos xususiyatlaridan biri bu uning sotilish muddati hisoblanadi. Mamlakatimiz iqtisodiy sharoiti, innovatsion muhitni faolligidan kelib chiqqan holda sotish uchun mo'ljallangan aktivlarni sotish muddatini ikki yil, sotish ehtimolligini aktivning qiymati va unga bo'lgan talabdan kelib chiqqan holda belgilash maqsadga muvofiq bo'ladi (1-jadval).

1 Muallif tomonidan iashlab chiqilgan

1-jadval. Uzoq muddatli aktivlarni sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar etib e'tirof etish me'zonlari²

№	Me'zonlar	Tavsifi
1	Qisqa muddat sotish imkoniyatining mavjudligi	Aktiv o'zining hozirgi holatida sotuvga tayyorligi bilan belgilanadi.
2	Sotish ehtimolining yuqori ekanligi	Sotuvni amalga oshirilishi ehtimoli yuqori ekanligi aktivning qiymati va unga bo'lgan talab va taklifdan kelib chiqqan holda belgilanadi.
3	Xaridorni topish dasturi mavjudligi	Sotish rejasini tegishli rahbariyat tomonidan tasdiqlandi va xaridor topish va sotishni yakunlash bo'yicha faol dastur mavjudligi bilan belgilanadi. Mazkur dasturda sotuvni qayta tartibda amalga oshirish kerakligi masalan birja orqali sotishmi yoki internet do'konlari orqali sotishni amalga oshirilishi yoritib beriladi.
4	Faol marketingni mavjudligi	Aktiv joriy haqqoniy bahoda sotishga ko'maklashadigan marketingni mavjudligi orqali ifodalanadi.
5	Kamida ikki yil davomida sotish imkoniyatini mavjudligi	Sotuvni ikki yil ichida yakunlanishi kutilayotganligi, vaqt oraliq'i uzaytirilishi mumkin bo'lgan ba'zi ruxsat etilgan holatlar bundan mustasno.
6	Sotuv maqsadini o'zgarmasligi	Sotuvni yakunlash bo'yicha amalga oshirilgan harakatlar rejasini sezilarli darajada o'zgarmasligi yoki bekor qilish ehtimoli yo'qligi bilan ifodalanadi

Mazkur me'zon uzoq muddatli aktivni sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktiv sifatida belgilash, hamda qisqa muddat ichida sotish imkoniyatini yaratib beradi. Bu esa o'z navbatida xo'jalik yurituvchi subyektga aktivni qisqa fursatlarda almashtirish orqali o'z biznesini yanada rivojlantirish imkoniyatini yaratib beradi.

Sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar buxgalteriya hisobida sof sotish qiymati va balans qiymatini eng kichigi bilan qayd etiladi, unga eskirish va amortizatsiya xarajatlari hisoblanmaydi.

Agar aktiv korxona faoliyati tugayotgan soha sababli sotilayotgan bo'lsa, u holda barcha daromadlar to'g'risidagi hisobotda mazkur faoliyati tugayotgan soha bo'yicha daromad va xarajatlar korxona faoliyatining asosiy daromad va xarajatlaridan keyin qayd etiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rnida shuni alohida ta'kidlab o'tish lozimki, korxona tasniflangan aktivlar bo'yicha sotish niyatini rasmiy hujjatlar bilan tasdiqlagan, bozor ishtirokchilari bilan muzokaralar olib borilmoqda va aktivlarni realizatsiya qilish imkoniyati mavjud bo'lgan shartnoma tuzish jarayoni boshlangan. Aktivlarning holati ularni qo'shimcha qayta ishlash yoki modernizatsiya qilmasdan sotishga imkon beradi. Shuningdek, aktivlar qiymati qayta ko'rib chiqilib, ular balansda "sotish uchun mo'ljallangan aktivlar" sifatida eng past baho – balans qiymati yoki sotishning taxminiy sof qiymati bo'yicha aks ettirilgan.

Umuman olganda, mavjud tahlil natijalari aktivlarni "sotish uchun mo'ljallangan" toifasiga o'tkazish asosli ekanligini, bu tasnif korxonaning strategik qarorlari va moliyaviy holatini aniq aks ettirishini ko'rsatadi. Mazkur aktivlar bo'yicha amortizatsiya to'xtatilgan, tegishli izohlar moliyaviy hisobotda to'liq yoritilgan va ular bo'yicha kutilayotgan pul oqimlari korxonaning qisqa muddatli likvidlik ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 5-sonli "Sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar" moliyaviy hisobning xalqaro satndarti
- K.B.Urazov. Buxgalteriya hisobi va audit. O'quv qo'llanma. Toshkent "O'qituvchi"-2004
- Xolbekov.R.O. Buxgalteriya hisobiga kirish. –T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi", 2022. - 220 b
- G.Q.Turayeva B.E.Matrasulov, S.I.Matkuliyeva, A.A.Abduvohidov, A.B.Muxametov. Buxgalteriya hisobi. Texnikum va kasb-hunar kollejlari uchun darslik 2023 y.
- S.Yuldasheva, I.Masteyeva, B.Maxkamov. Buxgalteriya hisobi asoslari. O'quv qo'llanma. "Sharq" nashriyoti 2007 y

2 Muallif tomonidan ishlab chiqilgan

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100